

## Potamogetonfloran i Hedemora

Håkan Persson

### Inledning

Hedemora kommun består av socknarna Hedemora, Garpenberg och Husby. Kommunen kan väl sägas vara ett av de rikaste områdena i Dalarna när det gäller vattenväxter, med sjöar som Viggen, Hovran, Trollbosjön och Arvungen för att nämna några av de finaste. Enligt Dalafloren från 1949 var Viggen och Amungen de artrikaste sjöarna i Dalarna med 42 arter var. Jag tänkte här koncentrera mig på nateväxter och de arter man kan träffa på i Hedemorasjöarna.

Namnet Potamogeton härleds från potamos = flod och geiton = granne och syftar enligt Dioskorides på dess växtsätt. Familjen Potamogetonaceae finns representerad med tre släkten i Sverige där släktet Potamogeton är störst med 20 arter. Släktet finns spritt över hela jorden med ca 90 arter. Nateväxterna är fleråriga vattenväxter med krypande jordstammar. De flesta natearterna hybridiserar, men hur frekvent detta är i våra trakter är höljt i dunkel, med undantag för hybriden gräsnate-grovnate, som är känd från Viggen.

De flesta natelokaler som behandlas i denna uppsats hänför sig till Dalälvens näringsrika lagunsjöar inom kommunen. Så här skriver Almquist i Dalarnes flora angående Dalälvens lagunsjöar. "Lagunsjöarna höra till Dalarnes specialiteter, vackrare än på något annat håll i landet".

I översikten nedan följs varje art av en kommentar om den aktuella utbredningen i landet samt lite ekologiska uppgifter. Översikten inleds med de fyra vanligaste arterna i släktet. För tre av dessa saknas bilder, medan alla de övriga har illustrerats, med bitanken att denna artikel därmed skall kunna tjäna som en bestämningsguide för våra Potamogetonarter. Namngivningen följer Mossberg: Den Nordiska Floran 1992. De utsökta natebilderna är hämtade ur "Danske Vandplanter" (Miljenyt nr 2 1990).



Gräsnate x grovnate

**Ekologi:** Växer på dybottnar i sjöar, dammar och åar i både fattiga och näringsrika vatten.

**Utbredning:** Allmän i hela landet, men sällsynt med spridda förekomster i fjällkedjan. I Hedemora är gäddnaten den allmännast förekommande natearten, som man kan hitta i både rika och näringsfattiga vatten. Den torde finnas i stort sett i alla sjöar.

### **Bäcknate (*Potamogeton polygonifolius*)**

**Ekologi:** Växer på torv i magra vatten som myrbäckar, diken och dypölar.

**Utbredning:** Västlig utbredning från Skåne upp till Västmanland där den är allmän till tämligen allmän, i öster från Sörmland upp till Ångermanland förekommer den sällsynt .

Bäcknaten har två kända förekomster i kommunen, nämligen i en liten skogsbäck som rinner från tjärnen Slitingen ner i Matsbosjön och i bäcken från Matsbosjön ner i Stora Norn. Båda förekomsterna hör alltså till samma vattensystem. I Dalafloren med tillägg finns inga förekomster från kommunen antecknade.

### **Gräsnate (*Potamogeton gramineus*)**

**Ekologi:** Växer på sandbottnar i grunda vatten, ibland även på uttorkad mark.

**Utbredning:** Allmän från Skåne till Torne Lappmark, mindre allmän i fjällområdet. Verkar hos oss ha ungefär samma status som rostnate. Lokalantalet är i stort sett oförändrat jämfört med Dalafloren.

Aktuella lokaler är Viggen, Flinesjön, Grådövikén, Hamreängar (i dike), Lisselsjön samt Björsjön.

### **Rostnate (*Potamogeton alpinus*)**

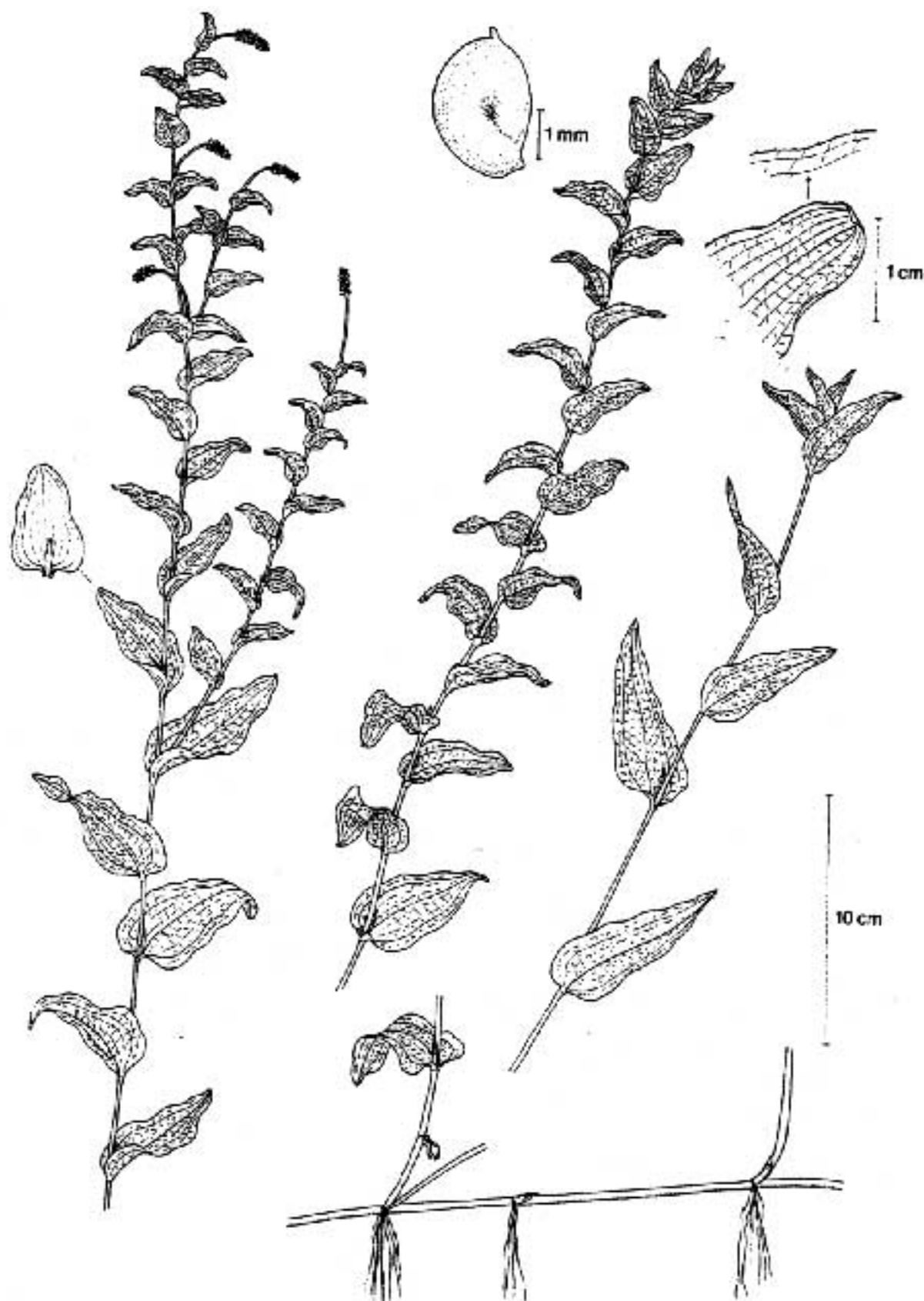
**Ekologi:** På dy och gyttjebottnar i småsjöar, bäckar diken och dammar.

**Utbredning:** Tämligen allmän till mindre allmän i hela landet med undantag av fjällkedjan där den är spridd – sällsynt.

Står i Dalafloren angiven som spridd upp till fjällens fot, vilket verkar vara också den aktuella frekvensen för arten vad gäller Hedemora.

Aktuella lokaler: Lustån, Trollbosjön, i bäck nära Prästhyttesjön, Hönsan (Hedemora), Amungen samt St. Älgsjön. Vikmanshyttan i å.

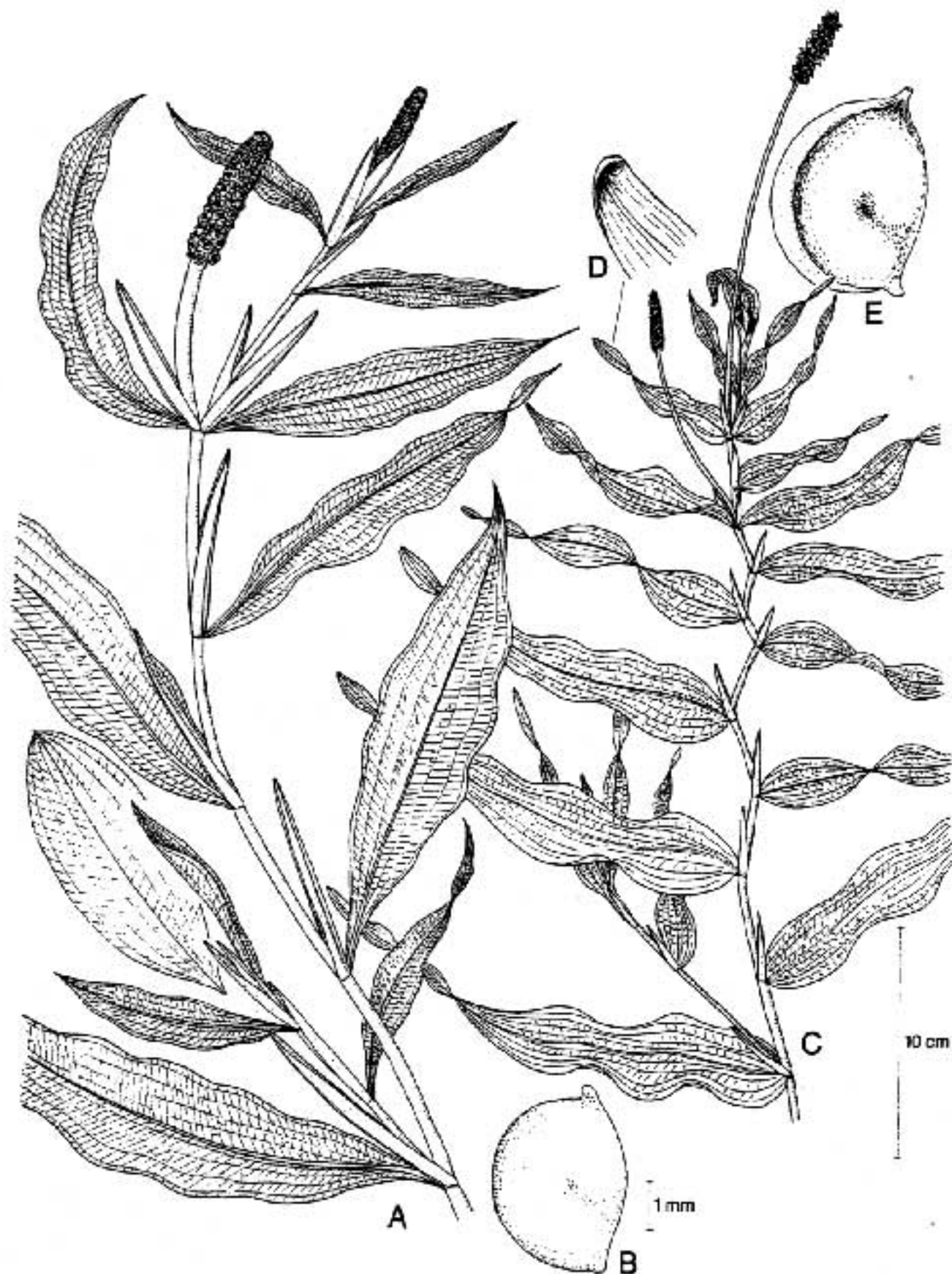
Se bild sid 28.



**Ålnate (*Potamogeton perfoliatus*)**

**Ekologi:** Växer på dy i klara ganska näringsrika vatten som sjöar och åar, även i brackvatten.

**Utbredning:** Vanlig i hela landet utom på Öland och Gotland där den är sällsynt-tillfällig. Ungefär samma status här som gäddnate. Arten finns i de flesta sjöar, både rika och näringsfattiga.



**Grovnete (*Potamogeton lucens*)**

**A och B på bilden**

**Ekologi:** Växer i näringsrika sjöar och åar, helst i slättbygder.

**Utbredning:** Ganska sällsynt från Skåne upp till Norrbotten, med huvudutbredningen i Mälardalen.

Här är grovnaten en sällsynt art med ca 15 äldre fynd i Dalarna, inom Hedemora kommun i dag endast funnen i Viggen, under en DABS-exkursion 1990. Någon minskning i landet liknande den som skett i Dalarna går inte att utläsa ur flororna.

**Gräsnate x grovnate (*Potamogeton gramineus x lucens*)**

**Bild sid 19**

Denna hybrid är funnen i Hedemora en gång i Viggen och då redan 1882 av Indebetou, återfunnen under DABS- exkursion 1991.

**Långnate (*Potamogeton praelongus*)**

**Bild sid 22 C-E**

**Ekologi:** Växer i djupa näringsrika sjöar och åar. Försvinner vid omfattande vattenregleringar.

**Utbredning:** Mindre allmän till sällsynt i landet, växer från söder till norr men med stora luckor i utbredningen. Går upp i subalpin region. I NV Härjedalen växer den upp till 790 m över havet.

Har minskat rejält jämfört med lokalangivelserna från Dalafloran, där den är uppgiven från sjuutton lokaler. I dag är den endast känd från tre lokaler, nämligen Viggen, Hönsan (Hedemora) samt i en å i Långshyttan.

Precis som hos grovnate finns inget i flororna som antyder någon minskning i landet motsvarande den som inträffat i Dalarna.

**Trubbnate (*Potamogeton obtusifolius*)**

**Bild sid 24 A – F**

**Ekologi:** Växande på dy i näringsrika grunda vatten som sjöar, åar, dammar och diken.

**Utbredning:** Ganska sällsynt i landet med huvudutbredningen i Mälardalen och söderut.

Trubbnaten är en av de vanligare natearterna i våra näringsrika vatten, som Hovran och Dalälvens lagunsjöar, ofta i stora bestånd. Den verkar vara stadd i ökning och är troligtvis kvävegynnad. Jag har ej funnit den i näringsfattigare sjöar.

Aktuella lokaler: Hovran (många lokaler), Viggen, Grådövik, Holmsjön, Svedbosjön, Kallas, Trollbosjön, Hönsan i Hedemora, Svinösjön, Amungen, Tyllingen, Lången, Flinesjön, Lisselsjön, Fatburen.

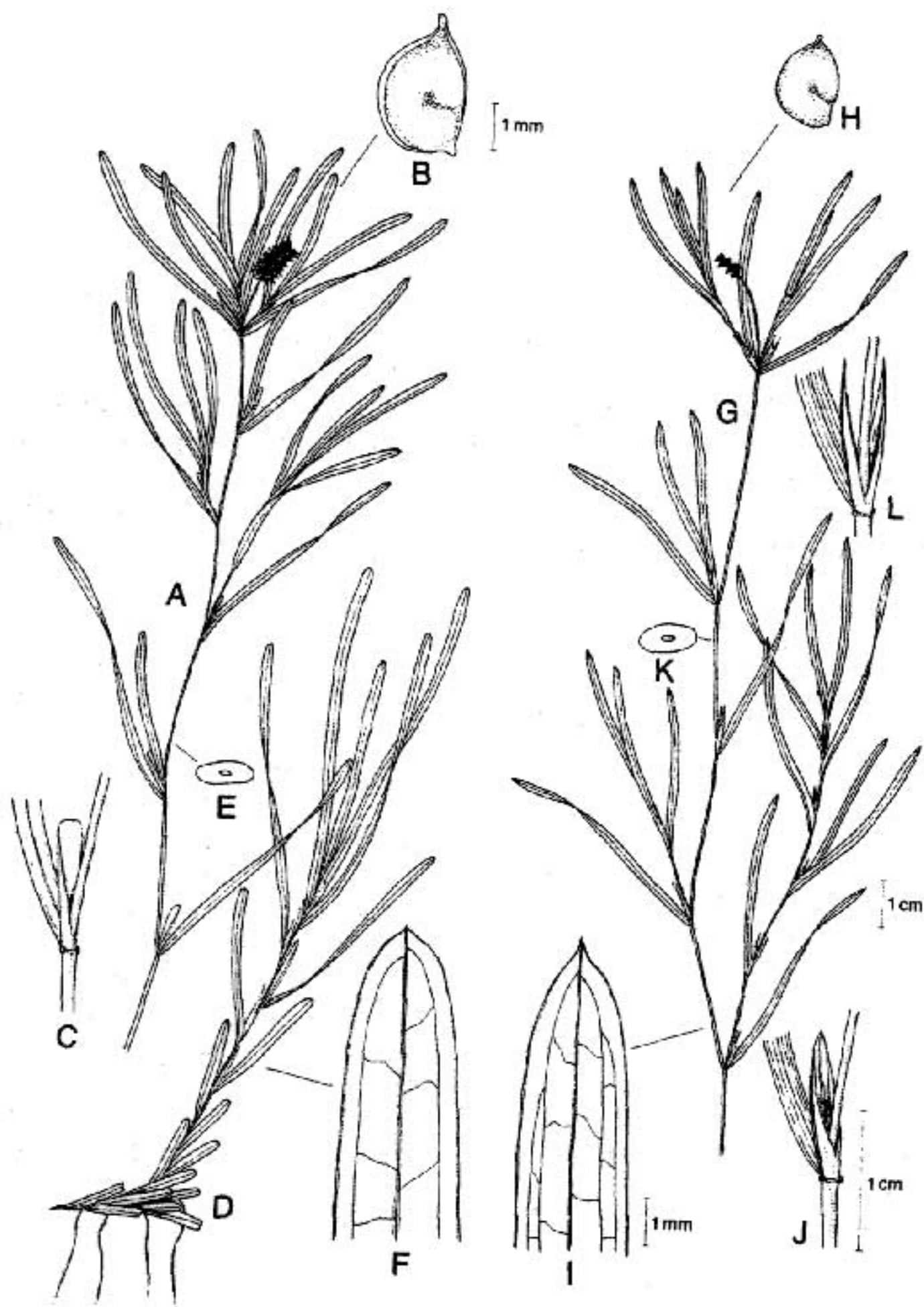
**Uddnate (*Potamogeton friesii*)**

**Bild sid 24 G – L**

**Ekologi:** Växer på dybottnar i grunda näringsrika vatten som småsjöar, åar och dammar.

**Utbredning:** Mindre allmän i Skåne och östra Uppland, annars ett fåtal lokaler upp till Norrbotten.

Uddnaten har sin enda kända lokal i den lilla sjön Fatburen i Husby socken, där den upptäcktes av Lennart Bratt 1988. Detta är därmed den enda lokalen i Dalarna i dag. Tidigare fanns en lokal i Rättvik men arten verkar numera vara utgången där.



**Trubbnate och uddnate**



**Krusnate och bandnate**

**Krusnate (*Potamogeton crispus*)**

**Bild sid 25 t.v.**

**Ekologi:** Växer i grunda näringsrika sjöar, dammar och åar helst i slättbygder.

**Utbredning:** Mindre allmän till sällsynt i landet med utbredning från Skåne till Dalarna. Ett fynd gjordes i Jämtland i Aspås socken 1990, i en av Indalsälvens kraftverksdammar, då endast med sterila plantor.

Krusnate finns med i boken "Hotade och sällsynta växter i Dalarna" och var nära att bli "nollad" i landskapet då den inte återfunnits på sina tidigare växtplatser. I elfte timmen, under ett långt framskridet läge av slutarbetet med boken, uppenbarade den sig dock mycket lämpligt under en DABS-exkursion i sjön Viggen och har senare även påträffats i Trollbosjön och Amungen. Dessa sjöar är väl utforskade botaniskt sett, så den bör ha kommit dit i ganska sen tid, möjligen med sjöfågel. Den har efter bokens utgivande därtill hittats i Hovran samt i Uppbotjärn i Sätters kommun.

**Bandnate (*Potamogeton compressus*)**

**Bild sid 25 t.h.**

**Ekologi:** Växer i näringsrika sjöar och åar på gyttja.

**Utbredning:** Växande sällsynt från Skåne till Torne lappmark men med stora luckor i utbredningen.

En sällsynt art som på Dalaflorans tid hade ett tiotal lokaler i landskapet, varav fyra i Hedemora. I dag är tre förekomster kända i kommunen: Viggen, Svinösjön och Hönsan (på gränsen mellan Husby och St. Skedvi socknar).

**Gropnate (*Potamogeton berchtoldii*)**

**Bild sid 27 A – E**

**Ekologi:** Växer i näringsrika småsjöar och dammar på dy.

**Utbredning:** Tämligen allmän i landet men sällsynt och ojämnt spridd i fjällkedjan.

Gropnate är en av de mindre natearterna, som man i de här trakterna framför allt kan finna i dammar och småsjöar. Jag har funnit den i dammar i Prästhyttan, Laggårbo, Vikmanshyttan, Ivarshyttan och vid lertaget i Bältarbo. Vid utloppet ur Trollbosjön finns på grunt vatten också en förekomst.

**Spädnate (*Potamogeton pusillus*)**

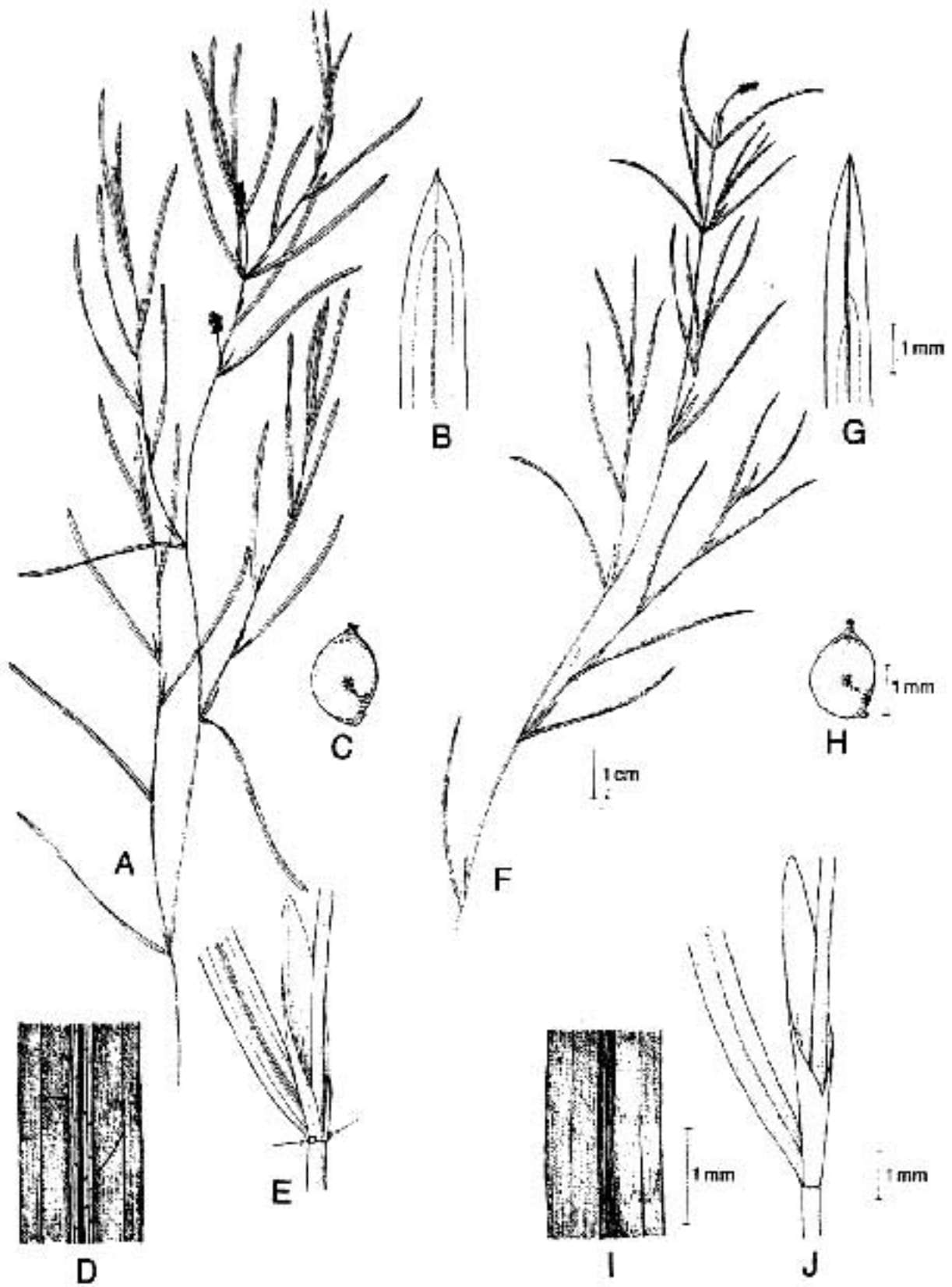
**Bild sid 27 F – J**

**Ekologi:** Växer på grunda gyttjebottnar, helst i brackvatten.

**Utbredning:** Är mindre allmän efter kusten från Sörmland till Norrbotten. Mycket sällsynt i inlandet.

Har i dag ingen känd lokal i kommunen och ej heller i Dalarna. Finns omskriven i Dalafloran från Hönsan i Hedemora med ett fynd från 1902. Den är också funnen i Hyen i St. Skedvi, men är ej heller där återfunnen.





**Gropnate och spådnate**

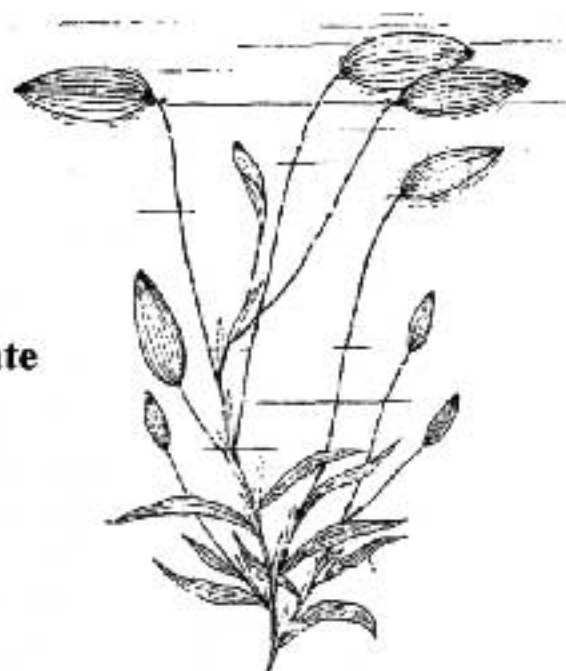
## Sammanfattning

Tretton natearter har setts i Hedemora till dags dato, plus en hybrid. Endast en art är ej återfunnen, så idag är alltså tolv natearter kända i Hedemora kommun.

Studerar man växternas frekvens i flororna så ser man för vissa arter en tydlig differens mellan de uppgifter jag har lämnat här och de flororna anger. Tydligast framstår skillnaden mellan gräsnate/rostnate kontra trubbnate, där gräsnate och rostnate står som vanliga och trubbnate som ganska sällsynt i flororna, medan mina iakttagelser pekar på motsatsen.

Vad beror då detta på? Flera förklaringar finns. Man får nog räkna med lokala skillnader, men det är nog också så att rost- och gräsnate kan vara förbisedda då de växer i näringsfattigare vatten än trubbnaten och då dessa sjöar ej heller besöks lika ofta av botanister.

Detta skulle alltså var de natearter man kan hitta i Hedemoratrakten, men mycket står säkert fortfarande att finna, så leta på din plasthink, kratta och vattenkikare. Fyll matkorgen och ge dig ut på våra sjöar, så kommer säkert många roliga fynd att skåda dagens ljus.



**T. h. Rostnate**



## Litteratur

Almquist, E. 1949 Dalarnes flora.

Almquist, E. & Björkman, G. 1960 Tillägg till Dalarnes flora.

” 1970 Nya tillägg till Dalarnes flora.

Dalarnas botaniska sällskap. 1993 Hotade och sällsynta växter i Dalarna.

Krok och Almquist. 1986 Svensk flora.

Lohammar, G. 1938 Wasserchemie und höhere Vegetation Schwedischer Seen.

Mossberg, B. & Stenberg, L. Den Nordiska floran.

Nilsson, Ö. 1987 Nordisk fjällflora.

Svensk botanisk tidskrift. 1991. Volym 85. Häfte 2. Sid 167-168.